

MAROSVÁSÁRHELY ÉS VÁRTEPLOMA

szerkesztette:

MEDVIGY ENDRE

Budapest 1990.

202-8120

JÁNOSHÁZY GYÖRGY:

A SZÉKELY SZÍNHÁZ ÖRÖKSÉGE

„A romániai magyarság első színháza” — ezzel az alcímmel írtam cikket az egykori Székely Színházról, a mai marosvásárhelyi Állami Színház elődjéről ... 1948-ban, két esztendővel a társulat megalakulása után. Rossznéven is vették ezt tőlem sokan a múltjukkal büszkélkedő, régebbi színházak művészei közül. Pedig ez volt az igazság: ama rövid első két év során, mely alatt nem kevesebb mint 70 darabot kellett bemutatnia, hogy az állmosítását megelőző nehéz időszakban létét biztosítsa, a fiatal társulat váratlanul hazai magyar színjátszásunk élére tört, miközben más színházaink többet kérkedtek hagyományaikkal, mint amennyit ezek továbbfejlesztéséért valójában tettek, a vásárhelyi együttes élő, friss, napról napra fejlődő hagyományt teremtett — amelyre csak nosztalgiaival gondolhatunk vissza.

Az 1948 nyarán lezajlott bukaresti bemutatkozás és kolozsvári vendégtájékirobbanó siker, valóságos diadalút volt. Elsősorban a felejthetetlen Éjjeli menedékhelynek szólt az egyöntetű elismerés, közönség és sajtó osztatlan lelkesedése, az Éjjeli menedékhelynek, ennek a nemcsak akkori három magyar színházunk viszonylatában, de országos mércével mérve is kimagasló előadásnak, amely a fiatal együttesnek országos hírnevet és rangot szerzett. De éppúgy kiérdemelte a társulat az elismerést és hírnevet szerényebb műsorabjaival, tucatelőadásaival is. Mert a jó színház nemcsak nagyszerű csúcsteljesítményekben ismerhető fel, de legalább annyira művészi munkájának magas átlagszínvonalában is. Többi hazai magyar színházunk is megajándékozott időnként egy-egy kitűnő előadással, de csak a marosvásárhelyi tudta valóra váltani az igazán jó színház csodáját (sajnos, egyetlen magyar színtársulatunk sem tanulta el tőle — s azóta maga is elfejtette): emlékezetes művészi élménnyé tenni átlagelőadásait is, az olyan darabokat, mint a Mélyek a gyökerek és még annyi más, melyeknek különböző praktikus megfontolások elkerülhetetlenül helyet szorítanak minden színház műsorában.

Persze, amikor fennállásának negyedszázados fordulóján visszapillantunk a vásárhelyi színház hőskorának ragyogó éveire, főképpen mégis azokra az ormokként kiemelkedő nagy előadásokra emlékezünk, amikkel kitörölhetetlenül beírta magát egész felszabadulás utáni hazai színjátszásunk történetébe. Az Úri murira gondolunk, a Sirályra. A revizorra, az Elveszett levélre, a Fáklyalángra, a Tanítónőre, a Budai Nagy Antalra, egy sereg példás színészi alakításra:

Szabó Ernő Csörgeő Csulijára, Polezsajev professzorára a Viharos alkonyatban, Kovács György Tartuffe-jére, Tyetyerevére a Kispolgároknban, Kossuthjára Illyés Gyula drámájában, Delly Ferenc gorkiji bárójára és möricei ezredesére, Kőszegi Margit Vassza Zseleznovájára, Tanai Bella Komisszárnökjére, Lizzie-jére Az esőhozó emberben... és oldalakon át sorolhatnám azokat a kivételes színészi teljesítményeket, amelyek külön-külön megannyi tanulmányt érdemelnének.

Bármily kivételes értékű remeklések voltak is ezek az alakítások, mégsem ezekben látom a Székely Színház (ehhez az immár levedlett névhez fűződik a marosvásárhelyi magyar együttes művészi fénykora) legnagyobb érdemét, legértékesebb példamutatását. Többi színházunknak is voltak és vannak kiváló színészei, akiktől rendkívüli alakításokat láthattunk az elmúlt esztendőök folyamán. De csak a vásárhelyi társulattól láttunk hosszú éveken keresztül mindig töretlen együttesmunkát, csak ez tudott a szó igazi értelmében vett együttesé forni. Együttesé, melyben a legkisebb szerepekig egyforma gonddal kidolgozott alakítások szövődnek megbonthatatlan lánc-cá, az egyéni művészi munka az előadás egészétől nyeri éltető erejét, sajátos értelmét és szépségét. Együttesé, amelyben nincs sztár, nincs első- és másodrendű szerep, csak közösen megoldandó művészi feladat, s a vezető színész, ha szükséges, nem restell akár egy epizódalak éltrekelésével hozzájárulni. Együttesé, mely egyforma művészi alázatot parancsol a színház országos nevű nagyjaira és induló fiataljaira. Ez a töretlen együttes-szellem segítette hozzá a fiatalokat, hogy úgy állják meg helyüket a legnagyobbak mellett is, mint egyetlen más magyar színházunkban sem, hogy meglepően rövid idő alatt a társulat teljes értékű tagjaivá érjenek.

A színház — legalábbis a jó színház — valamelyest mindig csoda. De egészen kivételes csoda az a művészi egység, amit a Tompa Miklós—Szabó Ernő—Kovács György hármas diktált a sokfelől és oly különböző múlttal összeverődött színészgárdának. Hiszen a társulat olyan erős pillére, mint Delly Ferenc, az operettből lépett át egyenesen a legigényesebb drámai jellem szerepekbe — és még hány egykori operettszínészről csak itt, a vásárhelyi színpadon derült ki, hogy rangos drámai művész képességeivel rendelkezik! Csak szokatlanul egységes, jól megalapozott együttes indíthatta el a Fekete Péter vágású szerepekben nevelkedett András Márton az úton, mely az Optimista tragédia matrózán keresztül — Kolozsvárra való visszatérése után — a milleri ügynökig vezetett.

Mi a titka a Székely Színház csodájának? Nagyon egyszerű. Az egész társulatot átható egységes és határozott művészi eszmény, amely pontosan körvonalazta az együttes stílusát és az ennek megfelelő repertoárt — vagyis azt, amit egy színház profiljának szokás nevezni. Ha hétköznapi szempontok különböző műsorpolitikai megalkuvásokra, önmagával szemben felállított igényeinek alkalmi csökkentésére szorították is a színházat olykor-olykor, darab-

választását akkor is saját, következetesen kiérlelt stílusa és reálisan felmért művészi erőtartáléka, a kifogástalan szereposztás lehetősége szabta meg — sohasem rendezői szeszély, vagy elszabadult kísérletező kedv. Műsor és játékstílus így állandóan szilárd egyensúlyban tartották egymást.

Sokszor hallottuk és olvastuk az utóbbi esztendőkből, hogy a vásárhelyi magyar társulat lecsúszott egykori dicsősége ormáról — és ebben a megállapításban sajnos igazság van. Meghalt Delly Ferenc, Szabó Ernő, Várady Rudolf, Borovszky Oszkár, elment Hamvay Lucy, András Márton... Ez volna a magyarázat? De hiszen itt vannak a ma pompás derékhadává érett, egykori fiatalok: Tanai Bella, Erdős Irma, Tarr László, Lohinszky Loránd, Csorba András és a többiek, nagy feladatok megoldására képes művészekké nőttek rég a náluk is fiatalabbak: Tóth Tanás, Ferenczy István és társaik, az idősebb nemzedék nagyjai közül — szerencsére — itt van Kovács György, itt van Kőszegi Margit és — nem utolsósorban — a Székely Színház ragyogásában elévülhetetlen érdemeket szerzett Tompa Miklós, akinek tudását és tapasztalatait sokkal jobban kellene gyümölcsöztetni, ha jelenleg nem is tartozik a színház kötelékébe, s ha Harag György személyében végre jó képességű állandó rendező került is a társulathoz. Tehetségekben nincs hát hiány, s az együttes időnként kiváló előadásokkal lepi meg közönségét —, de munkájának hajdani magas átlagszínvonalát régóta képtelen biztosítani. Feladta azt a művészi eszményt, amely valamikor az ország egyik legegységesebb együttesévé kovácsolta, elvesztette erős, biztos profilját, anélkül, hogy jól kirajzolt, új egyéniséget tudott (vagy akárcsak iparkodott) volna kialakítani — amint az utóbbi évek kapkodó, ötlet-szerű műsorpolitikája is mutatja.

Olyan véleményeket is hallhatunk, hogy a Székely Színház művészi stílusa ma már elavult, korszerűtlen volna. De csak a modernség sznobja mondhat ilyesmit arról a színházról, amely oly megrendítően hozta érvényre a Sirály, az Éjjeli menedékhely, a Fáklyaláng költészetét. Ma nem a társadalmilag elkötelezett realizmus felé törekednek-e színházaink, aminek eszméjét a Székely Színház maga elé tűzte? Persze azóta tágabban értelmezzük a realizmus fogalmát, változatosabb lehetőségeket kutatunk benne. De az együttes munkájában — érthető módon — amúgy is ott lappangó-bujkáló egykori „nagy stílus” szélesebb látókörű, modernebb művészi újraszervezése teremthetné meg azt a tudatos választott szikla-alapot, mely a találomra való ide-oda csapongás erőfecsérlése nélkül biztosító utakat kínál az ésszerű kísérletezés, a legértékesebb vásárhelyi hagyományok módszeres továbbépítése, a mindenfajta — naturalista és formalista — sallangtól mentes, nagyvonalú, képzelet-megmozgató és gondolatébresztő színpadi valóságábrázolás, a humánus művészi erejű szolgálata számára — ami minden jó színház elsőrendű célja.

A hajdani Székely Színház együttesébe — egy-egy remek előadás tanúsítja — ma is megvan az egységes, erős, vezető rangú együttes lehetősége. A még

betöltetlen régi funkciója, a színházé, amely mércét állít és példát mutat többi magyar színházunknak — egész hazai színjátszásunk legmagasabb színvonalán.

Igaz Szó (Marosvásárhely), 1971. november, 802—804. oldal